

Hovorna.

(Kritický idealismus a právní věda.) Je velice dobře, že dva čelní zástupci brněnské školy Weyr a Kallab (viz příslušné články v tomto časopise) se podjali diskuse o noetických základech právní vědy a že rozbírají právě nejdůležitější problémy těchto základů se týkající. Jisté je, že z toho vyjde vyjasnění, kterého základní pojmy normativní metodologie ve svém výměru a ve svých vztazích mají zapotřebí. Není sporu ani pochyb o tom, že brněnská právní škola je jednotná ve svých filosofických předpokladech. To však nevylučuje určité rozdíly ve formulích principů její metodologie, protože základní předpoklady obecné noetiky mají ještě daleko do exaktnosti. V interpretaci vzájemných odchytek těchto formulí je však vždy možnost a nebezpečí chápání různosti a nesouhlasu v samém myšlenkovém základu. Je proto dobře zavčas tam, kde by bylo nebezpečí takové falešné interpretace, tomu nebezpečí předejít a ukázat na onu myšlenkovou shodu různých formulovaných principů. Budiž mi dovoleno několik poznámek v naznačeném smyslu.

I. Problém předmětu poznání. Kallabovi je předmětem poznání skutečnost, a to jak poznání kausálního, tak i normativního a teleologického. Pravi: „Dospívám k metodologickému poznatku na první pohled překvapujícímu: že totiž předmětem právní vědy není právo, nýbrž tatáž skutečnost, o níž mohu tvořit též poznatky v rámci poznání toho, co jest, věd přírodních v nejšířším slova smyslu.“ (Ročenka práv. fak. brněnské 1933, str. 49.) Tato skutečnost jakožto předmět poznání jest mu totožná s „Ding an sich“. Vyslovuje tento noetický poznatek v článku v tomto časopise 1935, str. 324, kde konstatuje výslovně, že přesvědčení Weyrovo, že společným předmětem kausálního, normativního i teleologického poznání je Ding an sich, je v podstatě i východiskem jeho (Kallabovy) noetiky. Stanovisko Weyrovo je jasně vyjádřeno v jeho publikaci Právní věda a věda o právu (1935) na straně 9: „Proto trvám na tom, že předmětem poznávání normativního jsou normy a že nelze věc chápati tak, že by jim byly předměty nebo věci, o kterých tyto normy jednají, přes to, že na druhé straně lze zajisté říci, že účelem normativního poznávání je poznání obsah norem, t. j. to, co podle nich má být. To ale na př. v normě lidé mají být pobožní nejsou lidé, jací jsou (ať pobožní nebo ne), nýbrž typický obsah onoho normativního vztahu, vyjádřeného obratem „má být“.“

Vyšetřme nyní, jak se věci mají s hlediska kritického idealismu: Kantovi a celé škole kritického idealismu je skutečnost totožná se smyslovým světem (t. zv. *Sinnenwelt*), problém skutečnosti jest jí problémem transcendentální estetiky. Na tento svět smyslový (nazíraný nazíracími formami času a prostoru) je možno teprve aplikovati apriorní kategorie poznání. Je zde velmi složitý problém vztahu mezi schematickým názorem a kategoriemi poznání, problém, kterým se zabýval důkladně Lotze ve své *Logik*. Shrňme-li výsledky zkoumání těchto problémů se týkajícího, můžeme konstatovati: Od Kanta platí obecně, že předmětem poznání je vždy určitý obsah názoru. To přijímá za své jak idealismus, tak i pozitivismus. Rozdíl mezi idealismem a pozitivismem je jenom ten, že pro pozitivismus je výlučným pramenem poznání zkušenost smyslová, a všechno a celé poznání a poznávání je z ní odvozeno. Pozitivismus se zde opírá o Spencerův evolucionismus, podle kterého schopnost abstraktního myšlení a vše to, co je Kantovi a priori,

se vyvinulo z nazírání smyslového. Kant naproti tomu tvrdí: „Jestliže však veškero naše poznání počíná zkušeností, nepochází proto přec všechno ze zkušenosti.“ (Krit. č. roz., str. 28 Krejčího překladu.) Idealismus dovozuje nemožnost vyvodit všechno poznání z nazírání smyslového, ze zkušenosti smyslové a předpokládá apriorní nazírací formy a poznávací kategorie. Kausální poznání pak vzniká, aplikujeme-li apriorní kategorii kausalitý na určitý obsah smyslového názoru. Toto poznání platí pro svět smyslový, pro svět jevů a platí o něm zcela obecně (t. zv. transcendentální jednota apercepce a problém synthetického soudu a priori). V tomto světě jevů determinovaném nutností není místa pro povinnost, pro normu. Také skutečně positivistická filosofie, která nemá jiného pramenu ani prostředku poznání nežli skutečnost, ztotožňuje jaksi umělkovaně a násilně nutnost s povinností (Krejčí, Positivní etika) a hlásá, že mravně je chtít to, co chce zákon vývoje, norma mravní je ta, která hlásá, že má být to, co musí být. Tím však je norma odstraněna a zbývá jen nutnost¹⁾. Norma vyžaduje svět jiný, Kantův svět svobody. Nyní naskytá se otázka: Jak poznáváme normu? Jak poznáváme svět svobody? Abychom zůstali důsledně v předpokladech kritického idealismu, jsme nuceni sáhnout k řešení, které je v normativní metodologii řešením novým, které se nám však v předpokladech kritického idealismu jeví jedině správným. Jelikož platí, jak jsme shledali, obecně, že předmětem poznání je vždy určitý obsah názoru a jelikož svět norem není světem smyslovým, musíme připustit možnost bezprostředního názoru intelektuálního. Intelektuálně nazíráme normy mimo svět smyslový a poznáváme je tím, že je racionálně vysvětlujeme v mezích určité soustavy norem, aplikujíc na ně obecný zákon, podle kterého každá norma se dá vysvětlit a pochopit z jiné vyšší normy, jako se dá každý jev světa smyslového pochopit a vysvětlit z jiného jevu, který je jeho příčinou. Je nekonečný regres normativní explikace, jako je nekonečný regres explikace kausální. Aplikací kategorie obecné normativity za bezprostředně intelektuálně nazírané normy nabýváme pak poznání normativního. Připustit bezprostřední nazírání intelektuální nebude zatěžko tomu, kdo zná vývoj pokantovského myšlení a ví, že tento předpoklad postulovala již Friesova škola (Nelson) z důvodu jiných nežli my a vedoucích k stejnému závěru. Podrobný rozbor této otázky by byl velmi cenný, ale není zde proň místa, protože bychom jím daleko odbočili. Musíme tedy dát za pravdu Weyrovi, že důsledná formulace kritického idealismu ukládá jako předmět poznání n o r m u u. Neboť nesmíme zapominat, že pojem předmětu určitého poznání je získán kritickou analýsou, že předmět poznání není dán ve smyslu naivně realistické představy, nýbrž je metodou kritické analýsy uložen (aufgegeben). Úvaha, jako by zde byl dán předmět poznání (třeba skutečnost světa smyslového nebo norma) a naň se aplikovala teprve apriorní forma poznání, je správná toliko relativně, metodologicky-odvozeně. Při základní noetické úvaze musíme již určitě poznání předpokládat a z jeho předpokladu vycházet. Noetika kantovská a kriticko-idealistická není ničím jiným, nežli kritikou poznávacích schopností a ničím jiným také být nemůže. Že není možná jiná noetika daleko pretenciosnější, která by chtěla stanovit kritérium objektivní platnosti poznání vůbec, dokázal Nelson, který uvažuje takto: Buďto je ono kritérium (postulované) poznatkem nebo předmětem poznání. Je-li poznatkem, vyžaduje samo kritéria objektivní platnosti, neboť odkud vím, že je poznatkem objektivně platným? Je-li předmětem poznání, musí být poznáno. Pak k tomu potřebuji ovšem jiného kritéria objektivní platnosti tohoto poznání. Musíme tedy, jak jsme řekli, z předpokladu určitého poznání vycházet a kritickou analýsou stanovit pak apriorní poznávací formy

¹⁾ Připomeňme zde Ibsenovo: „Chtít je muset chtít!“ a připomeňme, jak konstatuje literární věda, že Ibsen je básníkem positivistické observance.

a rozlišit a uložit předmět poznání. Kant vychází z předpokladu existence matematiky a přírodovědy a ptá se: Jak je možná čistá přírodověda? Jak je možná čistá matematika? Dospívá pak analýsou poznávacích mohutností k čisté formě smyslovosti, k čistému názoru a k ostatním výsledkům analýzy transcendentálně estetické. Také my musíme vyjít z předpokladu čistého poznání normativního, t. j. racionelního vysvětlení prostředky určité soustavy norem, která je soustavou poznání²⁾ (na to bývá často zapomináno a bývá viděna v soustavě norem jakási soustava organická ve smyslu vnější struktury). Takové jest tedy východisko, z kterého jsme hořejšími úvahami, používající noetických předpokladů kritického idealismu, dospěli k výsledku, že předmětem poznání normativního je norma a ne skutečnost světa smyslového. Takové je přesvědčení Weyrovo a takové je také i přesvědčení Kelsenovo, zůstáváme-li při jeho prohlášení, kterým výslovně odděluje od sebe hledisko transcendentně-metafysické a transcendentálně noetické a přidružuje se hlediska transcendentálně-noetického. Toto odlišení se děje věrně ve smyslu Kantovy Kritiky čistého rozumu, třebaže Kant sám k němu ještě nedospěl, byv přesvědčen o obsahovém založení svého kategorického imperativu a o poznání absolutna v mravní normě. Teprve pokantovská kritika, zjišťující pouhé formální založení kategorického imperativu, a důsledně použití předpokladů Kritiky čistého rozumu umožnily Kelsenovi jeho rozlišení. Zůstává zde ovšem problém t. zv. obsahu norem. Ale ať již přijmeme jakékoli jeho řešení (na př. velmi široce a hluboce založené Sedláčkovy), přece naše úvahy zůstávají v platnosti. Kdybychom tvrdili, že předmětem právně-vědeckého poznání je skutečnost jakožto smyslový názor, museli bychom při kritické analýze vyjít z předpokladu existence právní vědy jakožto vědy přírodní a víme, že pokus traktovati právní vědu metodou přírodovědeckou žalostně ztroskotal v panující nauce, která nedospěla ani k definici pojmu práva. Ding an sich nemůže být předmětem poznání proto, protože Ding an sich je absolutno, všechno poznání pak je relativní, a není možný tedy poznávací vztah nějakého subjektu, vzhledem k absolutnu, v kterém je i ten subjekt metafysicky zahrnut. Cohenovi (Kants Begründung der Ethik) je absolutno i bohem i duší i nejobecnější zákonitostí, která je poji. Relativnost našeho poznání je dána právě poznávacím vztahem subjektu k objektu. „Věc o sobě“ není „předmět poznání o sobě“ — odmyslíme-li si onu relativnost, přestává poznání naprosto a zůstává absolutno nepoznatelné. Právě proto se říká „o sobě“, že se tím myslí bez možnosti jeho poznávajícího subjektu.

II. Kallabovo pojetí vědy. Zmínili jsme se o několika obecně-noetických problémech, jichž se týká diskuse dvou vědců brněnské školy právní. Zbývá nám zmíniti se ještě o některých otázkách speciálně-metodologických. Předně se budeme zabývatí základními předpoklady Kallabova názoru vědně-filosofického. Jsou to:

1. Dosah vědy není dán jenom systematickým poznáním toho, co jest, nýbrž úkolem vědy jest též dokázati, co jest a odlišiti to od toho, co není, co je jen pouhým výplodem naší imaginace neb výsledkem nesprávného usuzování. Vědě poznání normativního jest pak dán úkol, stanoviti, co má býti a odlišiti to od toho, co býti nemá.

2. Požadavek jednotného chápání světa je totožný s požadavkem pravdivosti.

3. Je možné dosíci objektivně platných poznatků (t. j. vědeckých a systematických, protože jiné poznatky objektivně platnými nejsou) ve smyslu ideálu dobra (pod tlakem tohoto ideálu), jako je možno dosíci vědeckých poznatků pod tlakem ideálu pravdy.

²⁾ Tak zv. stupňovitá výstavba právního řádu není (přesně řečeno) výstavbou ve vlastním smyslu, nýbrž je dána způsobem chápání.

Kallab sám praví o tom: „Dvě generace právníků takto vychovavých (t. j. vylučným studiem práva pozitivního) pak stačily, aby lidstvo do hlubokých společenských přeměn současných vstoupilo s vyvinutou schopností zjišťovati to, co jest a rozlišovati od toho, co není, ale téměř úplně bez schopnosti se stejnou svědomitostí rozlišovati to, co má býti od toho, co býti nemá.“ (Kallab, O pojmu práva, spravedlnosti a zákona, Věda a život. I. s. 33.)

Tyto these Kallabovy chápeme takto: Kallabovi nejde o zjišťování, rozlišování neb chápání v obecném smyslu nepřesné představy, nýbrž jde mu o poznání vědecké, systematické. Dosah tohoto poznání jest pak vymezen souhrnem určitých podmínek. Vytkneme je zkoumáním poznávacích schopností sledující při tom formulaci Kallabovu. Kallab je si vědom toho, že není možno s apodiktickou jistotou stanoviti to, co jest a odlišiti to od toho, co není jenom tím, že podrobujeme empirickou skutečnost pouhému zkoumání smyslovému. Příslušnými soudy o vnímané skutečnosti stanovíme vztah představy k jiné představě. Na př.: Toto, co vnímám, je ke mně v takovém vztahu, že to prohlašuji (ve shodě s běžnou konvencí) za existující. To je soud syntetický, který ve svém obecném pojetí nám nepodává apodiktické jistoty a poznání exaktního. Tímto způsobem, t. j. prostou empirií, neziskáme tedy skutečných exaktních poznatků vědeckých. Proto je zde onen další předpoklad Kallabův, požadavek jednotného chápání světa, který splývá s požadavkem pravdivosti, či který vyhovuje požadavku pravdivosti. (Tento požadavek jednotného chápání toho, co jest, nazýváme požadavkem pravdivosti, hodnota, již měřím ty své myšlenkové výtvary, jest hodnotou pravdy. Cit. čl. v čas. Věda a život, str. 34.) Namítli bychom jenom, že tento požadavek ve formulaci tak příliš obecně nestačí k určení exaktního poznání vědeckého. Ideál pravdy je abstrakce povstala indukcí z nejrůznějších konkret. (Pravda empirická, náboženská atd.) Vědecká pravda je abstrakce z jednotlivých shod s vědeckými zákony. Priors jsou vědecké zákony, zákonitost vědeckého myšlení, posterius je ideál pravdy. Je to také ve shodě s postupem kritické analýsy, jak jsme jej vytkli v hořejších úvahách. Proto s hlediska tradiční noetiky se bude zdát neoprávněným postupem bez předem určené zákonitosti zakládat vědecké poznání abstraktním ideálem. Již Lotze (Logik) upozornil na to, že předpoklad nejvyšších abstrakcí, je předpokladem metafysickým, ačkoli tyto abstrakce určují obecně logickou indukcí, což se jim zdá dodávat jakési exaktnosti.

III. Postavení Kallabova v brněnské škole právní. Znamená dosavadní rozbor, že normativní metodologie Weyrova a Kelsenova musí odmítnout Kallabovu noetiku? Nikoli. Jenom to je patrné, že nestačí normativní teorií až dosud užívaná filosofická výzbroj kritického idealismu intelektualistického. K pochopení Kallaba je nutné jeho doplnění a dovršení intuicionistickým voluntarismem Bergsonovým. Právě v „durée pure“ a „conscience pure“, které v pojetí Bergsonově nejsou podrobeny zákonu kausalitě (viz Essai sur les données immédiates de la conscience), jest místo pro Kallabovu konstrukci normy (viz jeho Úvod ve st. met. práv). Kallabova konstrukce kriteria jednotnosti poznání pod tlakem ideálu dobra je ve shodě s dynamismem Bergsonova řešení problému morálního (... Ainsi pour l'obligation sociale. Sa pression comparée à celle des autres habitudes, est telle que la différence de degré équivaut à une différence de nature. Bergson, Les deux sources de la rel. et de la morale, 2.). Při stanovení jednotnosti filosofického základu koncepce Weyrovy a Kallabovy působí obtíže Bergsonova intuice, kterou tradiční konkrétní logika stěží uzná za rovnocenný pramen vědeckého poznání s intelektem. Ale v zákládních rysech zde jednota je, protože schůdná cesta od Kanta k Bergsonovi vede přes Schopenhauera. Zbývalo by nyní vyšetřiti tuto mnohostrannou a složitou spojitost s ohledem na Kallabovu noetiku. To by však vyžado-

valo velmi dalekých odbočení — a zabývati se již samotnou Kallabovou filosofií je mimo jiné též úkolem literárního analytika, protože jde při tom o to, nepoškoditi bohatou a jemnou výrazovou strukturu celku. Právě v Kallabovi se rozvíjí brněnská škola do velikého bohatství možnosti a zajišťuje se v něm její trvání tím, že, ať bude vývoj myšlení jakýkoli, vždy bude na ni navazováno. Adolf Plachý.

(Hromadné smlouvy pracovní v živnosti stavební.) (Dodatek k přednášce a článku Dr. A. Slabihoudka.) O hromadných smlouvách pracovních bylo napsáno mnoho článků, však spíše teoretických. Přednáška Dra Slabihoudka shrnula řadu otázek praktických, z nichž mnohé byly již řešeny i nejvyšším soudem, mnohé na toto řešení čekají. Zásadně souhlasím s názory a vývody článku jeho, takže jde v mém doplňku spíše o přesnější rozlišení, případně vytčení některých názorů. Pokud skutečně nesouhlasím, bude patrné z dalších poznámek.

1. § 24 z á k. č. 45/1930 Sb. z. a n. a rozhodnutí č. 13.640 sb. n. s.

Na prvý pohled zarazí, jakým způsobem byl všeobecný dodatek § 24 zák. č. 45/1930 Sb. z. a n., „nebyly-li zvláště smluveny odlišné podmínky pro ně příznivější“, vyložen v ten smysl, že míněna jest odchylka příznivější pro zaměstnance. Nejvyšší soud obíral se v dotčeném rozhodnutí vznikem tohoto ustanovení od prvního zákona o stavebním ruchu ze dne 11. března 1921, č. 100 Sb. z. a n., a ustanovení § 11 zákona ze dne 5. prosince 1919, č. 655 Sb. z. a n., které právě výslovně stanovilo, že nález rozhodčí komise nahrazuje služební smlouvu mezi zaměstnavateli a zřizenci, na něž se vztahuje, pokud služební smlouva není pro zaměstnance příznivější. Rozhodnutí nejvyššího soudu č. 13.640 sb. n. s. sleduje pak další vývoj a stačí na ně poukázati.

Ve věci, jež byla řešena v rozhodnutí č. 13.640 sb. n. s., bylo základem úpravy mzdové ve stavební živnosti rozhodnutí rozhodčího soudu mzdového pro Čechy v Praze. Šlo tedy o zřejmý případ § 24 zák. č. 45/1930 Sb. z. a n. Otázka, zda platí totéž o hromadné smlouvy pracovní v živnosti stavební, co platí o nálezu, byla zatím již také řešena nejvyšším soudem. Zákony o stavebním ruchu staví pro obor živností, v tomto zákoně dotčených hromadnou smlouvu pracovní vedle nálezu rozhodčího soudu; § 13 zák. č. 45/1930 Sb. z. a n. předpisuje výslovně, že rozhodčí soud mzdový stanoví pracovní podmínky, zejména mzdové, pokud se tak nestalo kolektivní smlouvou. V neuvěřitelných dosud rozhodnutích ze dne 5. dubna 1935, Rv I 2948/34, a ze dne 25. dubna 1935, Rv II 127/35, uznal také nejvyšší soud, že v oboru dotčených živností není možná úchylka v neprospěch zaměstnance ani od hromadné smlouvy pracovní.

Zásada, že úchylky od smluvní neb zákonné normy jsou přípustny jen v prospěch zaměstnanců — není ostatně v zákonech o stavebním ruchu osamoceno. Shledáváme se s ní i v jiných zákonech. Tak na př. v zákoně o placené dovolené zaměstnanců ze dne 3. dubna 1925, č. 67 Sb. z. a n., jenž v § 14 stanoví, že méně výhodná ustanovení pracovních a služebních smluv o placené dovolené jsou právně neúčinná.

Zákon ze dne 1. dubna 1921, č. 155 Sb. z. a n., jímž bylo nově upraveno znění § 1154 b) obč. z., má v odst. 3. předpis, že ustanovení předchozích odstavců netýkají se těch ustanovení kolektivních smluv nebo pracovních a služebních řádů již platných, která jsou pro dělníky příznivější.

Nově ustanovuje zákon ze dne 22. prosince 1933, č. 251 Sb. z. a n., o prodeji zboží za jednotné ceny v § 8, odst. 2.: „O mzdách (platech) zaměstnanců v prodejnách (včetně skladišť a pod.) podle tohoto zákona platí ustanovení kolektivních smluv, a není-li takových, místní zvyk-

losti pro dotyčná odvětví a kategorie zaměstnanců. V individuálních smlouvách nesmějí býti stanoveny podmínky méně příznivé než ty, které jsou v kolektivní smlouvě nebo v místě obvyklé.“

2. Plenární rozhodnutí č. 5479 sb. n. s. a hromadné smlouvy pracovní v živnosti stavební.

Jest známo, že otázkou přípustnosti odchylek od hromadných smluv pracovních zabýval se nejvyšší soud v plenárním rozhodnutí ze dne 24. listopadu 1925, č. pres. 544/29 (č. 5479 sb. n. s.) a uznal, že jest stranám přes to, že jsou členy organizací ujednavších kolektivní smlouvu, nicméně volno, ujednati si individuální služební smlouvu odchýlnou od smlouvy kolektivní, a to bez rozdílu, zda byla úchyłka učiněna ve prospěch zaměstnance nebo zaměstnavatele.

Dá se tato zásada uvésti v soulad s názorem shora dotčeným pro obor stavební živnosti? Ano! Toto plenární rozhodnutí neřeší otázku všeobecně, nýbrž jen pro obor zákona o obchodních pomocnících a živnostenského řádu. Pro tyto obory jsou však pro řešení této otázky zvláštní, přesné zákonné předpisy, jež výslovně úchylné smlouvy připouštějí, a to § 6 zák. o obchodních pomocnících ze dne 16. ledna 1910, č. 20 ř. z. (nyni § 4, odst. 2., zák. č. 154/1934 Sb. z. a n.) a § 114 b), odst. 4., živn. ř., které vyslovují stejnou myšlenku, že sjednaná kolektivní smlouva platí, pokud strany úmlouvou nestanovily něco jiného. Zde tedy zákon sám výslovně úchylnku připouští, a pokud není změněn, nemůže jeho platnost vyloučiti ani judikatura. Proto pro obor těchto dvou zákonů byl opuštěn názor vyslovený v rozhodnutích č. 949 a 4009 sb. n. s. Toto plenární rozhodnutí platí výslovně pro dotčené dva obory a výslovně upozorňuje, že nutno vyčkatí dalšího vývoje zákonodárství v jiných oborech.

Pro některé obory zní právě jinak zákonný předpis, jenž je upraven. Tak pro obor domácí práce, který upraven byl zákonem ze dne 12. prosince 1919, č. 29 Sb. z. a n. z roku 1920, ustanovil § 21 tohoto zákona, že kolektivní smlouva platí za součást každé smlouvy, která byla ujednána příslušnými organizací, jež kolektivní smlouvu, zvanou tam tarifní, uzavřely.

Stejně vyslovil závaznost kolektivních smluv § 18 zákona ze dne 30. ledna 1920, č. 82 Sb. z. a n., kterým se upravují právní poměry domovníků.

Mezi tyto zákony, vyslovující závaznost kolektivních smluv, nutno zařaditi i ustanovení zákonů o stavebním ruchu, ježto právě neobsahují výhrady podobné, jako ji má § 6 zák. o obch. pomocnících a § 114 b) živnost. řádu.

Dosud nebylo v našem zákonodárství jednotné úpravy hromadných smluv pracovních, zejména scházela v něm všeobecná úprava, jaké se dostalo smlouvám těm v roce 1919 a 1920 ve Francii, Německu a Rakousku.

Rakouský zákon ze dne 18. prosince 1919, č. 16 z roku 1920 ř. z., stanoví o otázce, jež nás zajímá:

„Dnem, kdy začíná smlouva působiti, platí ustanovení kolektivní smlouvy uvnitř jejího okruhu působnosti za podstatnou součástku každé smlouvy, která bude uzavřena mezi podnikatelem a dělníkem nebo zřízencem. Zvláštní smlouvy jsou, pokud je smlouva nevylučuje, jen potud platny, když jsou pro dělníky neb zřízence příznivější, neb se týkají předmětů, které kolektivní smlouvou nebyly upraveny (§ 14, odst. 1.).“

Zda předpisy ty ještě platí, zejména po změnách poměrů v Německu a Rakousku — mi známo není.

Jaký bude u nás vývoj, nedalo se bezpečně předvídati. Úplně nový zákon ze dne 11. července 1934, č. 154 Sb. z. a n., o pracovním poměru úředníků, obchodních pomocníků a jiných zaměstnanců v podobném postavení převzal v § 4, odst. 2., zásadu dřívějšího § 6 zák. o obchodních

pomocnicích, že individuální smlouvy se připouštějí. Změna nastala vydáním vládních nařízení ze dne 15. června 1934, č. 118 Sb. z. a n., a vládního nařízení ze dne 29. dubna 1935, č. 89, Sb. z. a n., o níž se ihned zmiňují.

3. Vládní nařízení č. 118/34 a č. 89/1935 Sb. z. a n.

Tato dvě vládní nařízení zjednodušila situaci, a to tím, že uznáním závaznosti hromadných smluv pracovních a omezením přípustnosti odchylek od kolektivní smlouvy — vyřešila mnohý sporný problém. Tato vládní nařízení, zejména č. 89/1935 Sb. z. a n., definují již hromadnou smlouvu pracovní, zmiňují se o jejich smluvních stranách, a § 4 vl. nař. č. 89/1935 Sb. z. a n. obsahuje důležitý předpis, že jsou neplatné jednotlivé smlouvy pracovní, pokud jejich mzdová ujednání odporují hromadné smlouvě pracovní, smíru neb nálezu.

Podnětem k vydání obou vládních nařízení bylo prodloužení platnosti hromadných smluv pracovních, a odůvodnění vládního nařízení č. 118/1934 Sb. z. a n. vyvrací jasně názory Dra S. o následcích tíživé situace ve stavební živnosti a o důsledcích, jež učinil pro nález (smír), případně hromadnou smlouvu pracovní. Situace stavební živnosti jistě není skvělá; po letech tučných přišla léta hubená. Neméně tíživá jest však situace zaměstnanců, kteří za každou cenu musí vydělati na výživu svou a rodiny. Zákonodárce musí řešiti problém s hlediska vyššího, s hlediska celku, a zákonu musí podrobiti se i soudy. Zákonodárce jasně vyjádřil své stanovisko, když vládním nařízením č. 118/1934 Sb. z. a n. prodloužil platnost hromadných smluv do 30. dubna 1935, a toto opatření odůvodnil takto:

„K zajištění dalšího klidného vývoje ve výrobních poměrech bylo třeba naléztí vhodná opatření, jimiž by bylo zabráněno snižování mezd a platů, které po vydání zákona ze dne 17. února 1934, č. 25 Sb. z. a n., o úpravě čsl. měny, bylo naprosto neodůvodněno. Proto konány byly porady mezi zájemci odborových ústředí a zaměstnavatelů a zaměstnanců, které dospěly nakonec k tomu, že by nejvhodnějším opatřením, zajišťujícím zaměstnance proti snižování mezd a způsobilým předejiti mzdovým konfliktům, bylo prodloužení platnosti dosavadních kolektivních smluv. Vzhledem k těmto výsledkům porad byla vypracována osnova vládního nařízení, kterým se prodlužuje platnost hromadných smluv.“

Soudy musí pak dbáti, aby účel tohoto zákonného opatření nebyl zmařen, a musí proto čeliti snaze po obcházení. Obcházení jest pak velmi snadné. Zaměstnavatel sice nevpoví hromadnou smlouvu pracovní, ale sjedná se zaměstnanci jednotlivé smlouvy pracovní s nižšími mzdami. To chce zákon zabrániti a považují proto za správné rozhodnutí uveřejněné v časopise Pracovní právo, ročník 1935, str. 85, že vládní nařízení č. 118/1934 Sb. z. a n., kterým byla prodloužena platnost hromadných smluv pracovních, vylučuje jednotlivé úmluvy, odchylné od smlouvy hromadné. Vládní nařízení č. 89/1935 Sb. z. a n. stanoví pak již výslovně v § 4, že jsou neplatná ustanovení jednotlivé smlouvy, pokud její mzdová ujednání odporují hromadné smlouvě pracovní, smíru neb nálezu, a že platí příznivější ustanovení těchto hromadných smluv. Posléz dotčené vládní nařízení rozšířilo zásadu vyslovenou původně jen o hromadných smlouvách pracovních, také na nálezy a smíry rozhodčího soudu mzdového (§§ 23 a 24 zákona č. 45/1930 Sb. z. a n.) a na smíry a nálezy jiných orgánů, k tomu povolanych.

Vládní nařízení č. 118/1934 a č. 89/1935 Sb. z. a n. nerozlišují, platí tedy pro všechny odbory podnikání, v nichž hromadné smlouvy byly uzavřeny, tedy i pro obor stavební, a ježto mají moc zákona, nutně ruší odchýlná ustanovení § 114, lit. b), živn. ř. a § 4, odst. 2., zák. č. 154/1934 Sb. z. a n. Ovšem nelze zapomenouti, že platnost jejich jest obmezena —

do 1. března 1936. Jaký bude další vývoj, nedá se dnes ještě předvídati. Jistě jest však vládními nařízeními těmi a dalším vládním nařízením ze dne 29. dubna 1935, č. 102 Sb. z. a n., o úpravě pracovních podmínek dělnictva v textilní výrobě — učiněn rázný krok vpřed v otázce všeobecného uznání hromadných smluv pracovních.

4. Kdo jest vázán hromadnou smlouvou pracovní.

Z toho, co uvedeno, jest patrné, že hromadnou smlouvou pracovní není založen ani upraven ještě konkrétní poměr pracovní. Hromadnou pracovní smlouvu sjednává sdružení zaměstnanců se sdružením zaměstnavatelů, případně jedním zaměstnavatelem. Její význam tkví v tom, že dotčený podnikatel není nucen s každým zaměstnancem vyjednávat smlouvu služební (pracovní) zvláště; hromadná smlouva pracovní jest vzorem pro uzavírání smluv jednotlivých. Smlouvy jednotlivé mají stejný obsah, poměry v podniku se ustálí a předejde se sporům mezi podnikatelem a zaměstnanci.

Pro založení pracovního poměru s určitým jednotlivým dělníkem jest třeba, aby se tento do práce hlásil a byl podnikatelem přijat. To právě představuje jednotlivou smlouvu pracovní, a když oba — podnikatel i zaměstnanec — jsou členy organizace, jež hromadnou smlouvu pracovní uzavřela, stává se obsah hromadné smlouvy automaticky obsahem smlouvy jednotlivé. Strany nemusejí obsah její zvláště vyjednávat.

Při sjednání hromadné smlouvy pracovní zastupují organizace své členy. Přistoupením k organizaci zmocňují členové tuto organizaci, aby zastupovala jejich zájmy a tedy také uzavřela hromadnou smlouvu pracovní. Zvláštní plné moci podle §§ 1002 a 1008 obč. z. se nevyžaduje.

Z hromadných smluv pracovních nabývají práva a přejímají závazky jednotliví členové.

Organizace odborové a stavovské jsou zřízeny na základě zákona spolkového; nikdo není nucen k organizaci přistoupení, s výjimkou u živnostenských společenstev podle § 114 b) živn. řádu. Nečlenové organizací jsou samozřejmě odkázáni na sjednání smlouvy jednotlivé.

Nechce-li býti člen organizace vázán hromadnou smlouvou pracovní, může vystoupením z organizace své zmocnění odvolati; ovšem musí státi se tak před sjednáním smlouvy. Stalo-li se vystoupení z organizace v době, kdy již smlouva platila, nezaniká její platnost sama sebou, a vystoupivší podnikatel jest dále vázán. (Srovn. rozhodnutí č. 1868 sb. n. s.)

Tak, jako nevznikne pracovní poměr uzavřením hromadné smlouvy pracovní, tak také nepomijí, když hromadná smlouva pracovní buď výpovědí nebo uplynutím času zanikla. Pracovní poměr trvá dále, ovšem pod podmínkami této smlouvy hromadné. Strana, které stav ten nehoví, může jej vypověděti.

Hromadná pracovní smlouva může však výjimečně platiti i pro nečleny. Na příklad nečlen organizace vydává se vůči zaměstnavateli za člena organizace a o pracovním poměru a mzdě nic neujedná; kolektivní smlouva jest vyvěšena v závodě; zřejmě platí pro jejich pracovní poměr.

Nečlenové organizace sjednají pracovní a mzdové podmínky výslovně, odvolavše se na hromadnou smlouvu pracovní. Pak platí tato pro ně, ovšem jen jak smlouva jednotlivá. Konkludentně uznají platnost smlouvy hromadné i neorganizovaní, když se ani za členy nevydávají, když za její platnosti v závodě pracují a sami nic odchylného neujednavše, se smlouvou dovolávají. Ovšem musejí uznati pak smlouvu celou, nejen body příznivé, případně příznivější než jsou ustanovení zákonná. Hromadné smlouvy pracovní bude možno použití případně k posouzení otázky přiměřenosti podle § 1152 obč. z.

Nehledě k těmto výjimkám, platí hromadná pracovní smlouva jen pro členy organizací a stejně platí náleze rozhodčího soudu mzdového pro členy organizací, které uzavřely smlouvu kolektivní, případně které zakročily o úpravu u rozhodčího soudu mzdového. Zde ovšem by mnoho nepomohlo jednotlivému staviteli vystoupení z organizace, ježto odborová organizace dělnická má každou chvíli možnost zakročiti o úpravu pracovních podmínek v jeho podniku, ježto i v jednotlivém podniku mohou vzniknouti hromadné spory, stávky a výluky.

Vládní nařízení ze dne 29. dubna 1935, č. 102 Sb. z. a n., přináší zásadu úplně novou, totiž rozšiřování hromadné pracovní smlouvy i na podniky, v nichž neplatí hromadná smlouva pracovní, tedy rozšíření i na nečleny organizací. Nařízení to má platnost jen pro obor textilní, platnost jeho jest omezena na dobu 1 roku a upravuje podmínky, za kterých takové rozšíření platnosti může nastati.

Otázku, zda na určitou práci vztahuje se náleze rozhodčího soudu mzdového, řešiti musí rovněž tento soud sám. Vznikne-li o to spor, bude nutno docíliti přesného výroku. V rozhodnutích č. 5746 a 11.813 sb. n. s. řešil již nejvyšší soud některé s tím související otázky.

5. O vzdání se nároku na doplatky mzdy.

Při dlouhotrvajícím poklesu zaměstnanosti se stává, že zaměstnanec jest rád, že zaměstnání má, obává se, by o ně nepřišel a nerad na sebe upozorňuje domáháním se určitých požadavků, o nichž může tušiti, že narazí na odpor. Tím se ovšem stává, že nároky na doplatky podle hromadné pracovní smlouvy, podobně jako odměna za práci přes čas, za nevybranou dovolenou a pod. uplatňují se teprve po skončení pracovního poměru. To ovšem čini spory ty trochu nesympatickými — ale my, kteří stále zaměstnání máme, vmysleme se v situaci toho, jenž pracuje stále s obavou, že je pozbude. Jen tak dá se správně posouditi námitka, že zaměstnanec mzdu bral a o doplatek se nehlásil i po několika pracovních period.

Právní východisko skýtají předpisy § 40 zákona o obchodních pomocnících a § 1164 obč. z., které vypočítávají tak zv. velicí předpisy zákonné. Nejvyšší soud, vykládaje tyto předpisy, projevil opětně názor, že nároků, které skýtají tyto velicí předpisy obou zákonů, nemůže se vzdáti zaměstnanec služební smlouvou, pod kterou nelze rozuměti jen smlouvu, sjednanou při vzniku služebního poměru, nýbrž každou by i pozdější úmluvu upravující služební poměr, byla-li učiněna v době, kdy služební poměr ještě nepominul. Nároků těch může se vzdáti zaměstnanec platně ovšem smlouvou, kterou ujednal se zaměstnavatelem při ukončení služebního poměru za účelem vypořádání otázek, vzniklých teprve následkem toho ukončení. Ujednání to nemá již povahu smlouvy služební, nýbrž jest smírem podle § 1380 obč. z. V té době neplatí již u zaměstnance obavy, že případně utrpí existenci újmu a lze hovořiti o právním jednání, při němž volnost stran není obmezena. (Rozhodnutí č. 3750, 5132, 9439 sb. n. s.)

Nejvýrazněji a stále zastává tento názor nejvyšší soud při souzení nároku na náhradu za práci přes čas s odůvodněním, že předpisy zákona č. 91/1918 Sb. z. a n. jsou rázu velicího a nelze jejich platnost vyloučiti úmluvou stran ani předem ani nápotomně, ani výslovně, ani mlčky, ovšem předem a za trvání pracovního poměru. (Rozhodnutí č. 9399, 6983, 6814, 13.235 sb. n. s.)

Náleze rozhodčího soudu mzdového, případně kolektivní smlouva ve stavebních živnostech — kde úchytky možny nejsou — třeba postavití na roveň velicím předpisům zákonným. Nejvyšší soud to také vyslovil v rozhodnutí č. 5704 sb. n. s. o nálezu rozhodčího soudu.

Vrchní soudní rada J. Valček.